

**ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ІНСТИТУТУ МАЛОЗНАЧНИХ СПРАВ
ЗА ЦИВІЛЬНИМ ПРОЦЕСУАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ****PROBLEM ISSUES OF THE INSTITUTE OF SMALL CLAIMS UNDER
THE CIVIL PROCEDURE CODE OF UKRAINE****Мамницький В.Ю., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри цивільного процесу***Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого***Александян К.А., студентка IV курсу***Інститут прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого***Діброва Т.А., студентка IV курсу***Інститут прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Стаття присвячена розгляду проблемних питань правового застосування інституту малозначних справ. Автори проаналізували його специфіку, зазначили, що інститут впливає на втілення права на справедливий суд та доступ на правосуддя. У статті зазначається перелік справ, які є малозначними. Так, малозначними є справи, в яких ціна позову не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб. Більш того, автори визначили, що малозначні справи є правовою категорією, яка підлягає застосуванню за відповідними правовими критеріями та зазначили їх. Важливим для визначення малозначних справ як таких є наявність умовних та уявних критеріїв. Малозначні справи мають бути прив'язані не тільки до ціни позову, а й до сутності спірних правовідносин. Автори констатували, що важливість правильного застосування інституту малозначних справ судами, перш за все, пов'язана з тим, що він підлягає застосуванню судами всіх інстанцій і на всіх стадіях цивільного процесу. Особливо авторами було наголошено на важливості та можливості розгляду малозначних справ касаційною інстанцією, а саме Верховним Судом. Не підлягають касаційному оскарженню судові рішення у малозначних справах, крім випадків, якщо касаційна скарга стосується питання права, яке має фундаментальне значення для формування єдиної правозастосовчої практики та в інших визначених законом випадках. Також автори навели міжнародні норми права, які регулюють малозначні справи. Було також досліджено питання щодо закордонного досвіду регулювання даного інституту, зокрема, на території Європейського Союзу та США, зроблено порівняння їх з регулюванням Цивільним Процесуальним Кодексом України. В статті зазначається про співставлення малозначних спорів та спорів, що виникають з приводу трудових відносин між собою в рамках спрощеного провадження та зроблено відповідні висновки. У кінці статті автори зазначили головні критерії для визначення малозначних спорів в рамках спрощеного провадження.

Ключові слова: малозначні справи, критерії малозначних справ, спрощене провадження, трудові спори, цивільний процесуальний кодекс.

The article analyses consideration of problematic issues of legal application of the institute of small claims. The authors analyzed its specifics, noting that this institution affects the implementation of the right to a fair trial and access to justice. The article lists the claims that are small. Thus, claims in which the price of the claim does not exceed one hundred subsistence minimums for able-bodied persons are small. Moreover, the authors identified small claims as a legal category to be applied according to the relevant legal criteria and noted them. It is important to define conditional and imaginary criteria to define small claims alike. Small claims should be tied not only to the price of the claim, but also to the essence of the disputed legal relationship. The authors stated that the importance of its proper application of the institution of small claims by courts is primarily due to the fact that it is subject to application by courts of all instances and at all stages of civil proceedings. Separately, the authors stressed the importance and possibility of considering small claims by the court of cassation, namely the Supreme Court. Judicial decisions in small claims are not subject to cassation appeal, unless the cassation appeal concerns an issue of law that is fundamental to the formation of a unified law enforcement practice and in other cases specified by law. The authors also noted international law governing small claims. Further, the authors noted the foreign experience of regulating this institution, in particular, in the European Union and the United States. After that, authors compared legislation of these countries with the regulation of this institution in the Civil Procedure Code of Ukraine. The article analyzes the small claims and disputes arising in connection with labor relations in the framework of simplified proceedings. Further authors summarized appropriate conclusions. At the end of the article, the authors noted the main criteria for identifying small claims in the simplified procedure.

Key words: small claims, criteria of small claims, simplified proceeding, labor disputes, code of civil procedure.

Впроваджена в українське законодавство можливість розгляду справи у порядку спрощеного провадження разом із пов'язаним з нею інститутом малозначних справ як новела Цивільного процесуального кодексу України, стали об'єктом дискусій серед науковців, юристів-практиків та пересічних громадян. Дані нововведення, дійсно, мали на меті зменшення судового навантаження, спрощення процесуальних питань, проте через недостатню правову визначеність і пов'язані з цим складнощами, породжують проблемні питання. Необхідно також зазначити, що процедура розгляду, порядок, умови розгляду малозначних справ є звичними для США, Канади, Австралії, проте чи є доречними такі нововведення на сучасному етапі розвитку української законодавчої практики? Зважаючи на наведені вище обставини, обрана нами тема є актуальною та потребує наукового дослідження, адже особливості правового застосування інституту малозначних

справ, його специфіка, впливає на втілення права на справедливий суд та доступ на правосуддя, що має наслідком обмеження права на оскарження у суді третьої інстанції.

Відповідно до ч. 4 ст. 19 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК) спрощене позовне провадження призначене для розгляду: малозначних справ; справ, що виникають з трудових відносин; справ про надання судом дозволу на тимчасовий виїзд дитини за межі України тому з батьків, хто проживає окремо від дитини, у якого відсутня заборгованість зі сплати аліментів та якому відмовлено другим із батьків у наданні нотаріально посвідченої згоди на такий виїзд; справ незначної складності та інших справ, для яких пріоритетним є швидке вирішення справи [1]. Ці положення дублюються у ч. 1 ст. 274 ЦПК.

У ч. 6 ст. 19 ЦПК наведений перелік справ, які є малозначними. Так, малозначними є справи, у яких ціна позову

не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб; справи незначної складності, визнані судом малозначними, крім справ, які підлягають розгляду лише за правилами загального позовного провадження, та справ, ціна позову в яких перевищує двісті п'ятдесят розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб; справи про стягнення аліментів, збільшення їх розміру, оплату додаткових витрат на дитину, стягнення неустойки (пені) за прострочення сплати аліментів, індексацію аліментів, зміну способу їх стягнення, якщо такі вимоги не пов'язані із встановленням чи оспорюванням батьківства (материнства); справи про розірвання шлюбу; справи про захист прав споживачів, ціна позову в яких не перевищує двохсот п'ятдесяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб [1].

Аналіз наведених вище статей дає підстави для виникнення низки питань. По-перше, не зовсім чітко розмежовуються малозначні справи та справи незначної складності, тому що в ч. 4 ст. 19 ЦПК вони використовуються як окремі категорії справ, які розглядаються в порядку спрощеного позовного провадження, а вже у ч. 6 ст. 19 ЦПК сутність малозначних справ розкривається через справи незначної складності, які визнаються судом малозначними, проте з деякими винятками. При цьому зміст і сутність «справ незначної складності» залишається не розкритою. По-друге, проблемним, як вже наголошувалося вище, є питання дублювання одних і тих самих положень у ЦПК. Як зазначає у своїй статті В.І. Бобрик, у ст. 19 і ст. 274 закріплені різні підходи до регулювання одного і того ж питання. Так, у ст. 19 наведений перелік справ спрощеного позовного провадження, з якого випливає, що дана процедура має винятковий характер, тоді як у ст. 274 закріплено загальний характер спрощеного провадження за деякими винятками [2, с. 98]. Отже, у процесі порівняння ст. 19 і ст. 274 ЦПК постає питання: який сенс повтору в ЦПК України вказаних правових норм, до того ж такого невизначеного?

Як відомо, юридична техніка українського законодавця досить часто піддається критиці через правову невизначеність, наявність чималої кількості оціночних понять. Так, малозначні справи, справи незначної складності, неоднозначно сформульовані в ЦПК із застосуванням оціночних понять. З викладеного випливає, що під час конструювання вказаних положень ЦПК, законодавець не звернув належну увагу на формулювання основних понять та продемонстрував низький рівень юридичної техніки, чим порушив закріплений у ст. 8 Конституції України принцип верховенства права, відповідно до якого правові норми мають бути чіткими, зрозумілими та однозначними, аби їх зміст був доступний для всіх зацікавлених осіб, а суд міг точно застосувати правові норми, не виходячи за їх межі. Про відповідну вимогу до юридичної техніки, яка отримала назву «правової визначеності», неодноразово вказували у своїх рішеннях як Конституційний Суд України, так і Європейський Суд з прав людини.

Поняття малозначних справ законодавець зазначає у ч. 5 ст. 131-2 Конституції України, де вказується, що законом можуть бути визначені винятки щодо представництва в суді у трудових спорах, спорах щодо захисту соціальних прав, щодо виборів та референдумів, у малозначних спорах, а також стосовно представництва малолітніх чи неповнолітніх осіб та осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена [3]. Важливо наголосити на тому, що «малозначні справи» є правовою категорією, яка підлягає застосуванню за відповідними правовими критеріями. І тому від правильного застосування суддями даного інституту залежить дотримання таких принципів цивільного судочинства, закріплених у ч. 3 ст. 2 ЦПК, як розумність строків розгляду справи, прозорочність, повага до честі і гідності, рівність усіх учасників судового процесу перед законом та судом; забезпечення права

на апеляційний перегляд справи та забезпечення права на касаційне оскарження судового рішення у випадках, встановлених законом та дотримання принципу верховенства права, яким повинен керуватися суд при розгляді справ у відповідності до ч. 1 ст. 10 ЦПК [1].

Тобто нагальною проблемою є наявність умовних та уявних критеріїв малозначності справ. Вирішенням її може бути розробка та внесення конкретики до їх переліку. Вони мають бути прив'язані не тільки до ціни позову, а й до сутності спірних правовідносин. Підходи щодо малозначності справ, які виробляє судова практика мають наслідком залишення поза увагою важливих, фундаментальних питань правозастосування, які формально поки що не підпадають під визначену ціну позову. Судова практика дає підстави зробити висновок, що існують ситуації, справи, які за основним критерієм – ціною позову є малозначними, але ж за змістом і можливістю впливу на судову практику – ні. Тому має бути визначений відкритий, ширший, конкретний перелік малозначних справ. Для вирішення проблеми науковці пропонують здійснити синхронізацію категорій «малозначні справи» та «справи спрощеного позовного провадження». Отже, критерії, за якими справу можна віднести до малозначних, і їх перелік мають бути ширшими, точнішими з метою зменшення судової дискреції, досягнення відповідності принципу правової визначеності і можливості прогнозування для особи процедури захисту її прав та стовідсоткового його здійснення.

Окремою проблемою є питання можливості касаційного оскарження малозначних справ. У п. 2 ч. 3 ст. 389 ЦПК передбачено, що, зокрема, не підлягають касаційному оскарженню судові рішення у малозначних справах, крім випадків, якщо касаційна скарга стосується питання права, яке має фундаментальне значення для формування єдиної правозастосовчої практики або справа становить значний суспільний інтерес або має виняткове значення для учасника справи, який подає касаційну скаргу [1]. З аналізу даного положення можна зробити висновок про «широке тлумачення процесуальних норм», про наявність дискреційні повноваження Верховного Суду, про неоднозначність у розумінні «малозначні справи» і «спрощене позовне провадження». Тобто незважаючи на й без того велике обмеження доступу до касації, законодавець встановив виняток для рішень навіть у малозначних спорах.

Якщо взяти до уваги підстави для касаційного перегляду, можемо припустити, що автоматично не вважаються малозначними справи, які мають «значний суспільний інтерес» або «має виняткове значення для учасника справи, який подає касаційну скаргу». Зазначені критерії, на думку Колісника О. В., сприймаються, як неоднозначні та доволі оціночні. Суб'єктивною є також підстава для касаційного перегляду, передбачена у пп. г) п. 2 ч. 3 ст. 389 ЦПК, де вказується, що не підлягають касаційному оскарженню судові рішення у малозначних справах та у справах з ціною позову, що не перевищує двохсот п'ятдесяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, крім випадків, якщо суд першої інстанції відніс справу до категорії малозначних помилково, яка фактично, на думку науковця, залишає «останнє слово» щодо віднесення справи до категорії малозначних за Верховним Судом [4, с.48].

Дійсно, окремі науковці зауважують, що напрацювання критеріїв віднесення справ до малозначних має здійснювати судова практика при застосуванні ЦПК, після чого вже можна зробити висновок щодо ефективності даного інституту процесуального права [5]. Проте яка ж ціна такої практики? Адже це в будь-якому разі супроводжуватиметься нівелюванням одних справ у разі неможливості касації і досить суб'єктивним допуском до неї інших.

На думку С. Глуценко, запровадження касаційних «фільтрів» фактично дає можливість Верховному Суду

розглянути будь-яку справу, в якій наявні три види інтересів: держави, суспільства та особи. Такий порядок забезпечує лише реалізацію принципу верховенства права, а не законності як його складової [6]. Повторимо, що наявне у ЦПК обмеження права на касаційне оскарження, а саме, не встановлення чітких критеріїв неможливості оскарження з наданням права суддям Верховного Суду приймати рішення щодо неможливості прийняття касаційної скарги до розгляду – суперечить принципу правової визначеності, який є складовою принципу верховенства права. В Законі в першу чергу має панувати ідея передбачуваності очікування суб'єктом відносин визначених правових наслідків (правового результату) своєї поведінки, яка відповідає наявним у суспільстві нормативним приписам. Конституційний Суд України у своїх рішеннях неодноразово наголошував на тому, що принцип правової визначеності вимагає ясності й однозначності правової норми та забезпечення того, щоб правовідносини залишалися передбачуваними (рішення від 22 вересня 2005 р. №5-рп/2005 та інші).

Якщо звернутись до Єдиного державного реєстру судових рішень шукаючи за контекстом «відкрити в порядку спрощеного провадження», то станом на 28 вересня 2021 року в Реєстрі налічується 1 592 057 таких ухвал. Аналізуючи судову практику можна зробити висновок, що суди по-різному визначають критерії за якими вважають справу малозначною. Так, можна навести справу № 400/162/18 Петрівського районного суду в якому суддя визначив справу про стягнення аліментів малозначною, та відкрив провадження в справі для її розгляду в порядку спрощеного провадження [7]. Попри це, в справі № 572/2951/17 Сарненським районним судом у справі про стягнення аліментів суддя не розцінював її як малозначну, однак взяв до уваги клопотання позивачки про розгляд справи в порядку спрощеного позовного провадження (ст. 276 ЦПК) і задовольнив його [8].

Ми наголошуємо на важливості інституту малозначних справ саме в контексті їх розгляду на всіх стадіях судочинства. Погоджуємось з думкою Бориса Гулько, що важливість правильного застосування даного інституту, перш за все, пов'язана з тим, що він підлягає застосуванню судами всіх інстанцій і на всіх стадіях цивільного процесу (до того ж незалежно один від одного), зокрема й судом касаційної інстанції, яким є Верховний Суд [5].

Щодо права Верховного Суду визнати справу малозначною і відмовити у відкритті касаційного провадження, важливими є наступні міжнародні норми права. Рекомендація № R (95) 5 Комітету Міністрів Ради Європи від 07 лютого 1995 року рекомендує державам-членам вживати заходи щодо визначення кола питань, які виключаються з права на апеляцію та касацію, щодо попередження будь-яких зловживань системою оскарження. Частина «с» статті 7 цієї Рекомендації констатує, що скарги до суду третьої інстанції мають передусім подаватися щодо тих справ, які заслуговують на третій судовий розгляд, наприклад справ, які розвиватимуть право або сприятимуть однаковому тлумаченню закону. Вони також можуть бути обмежені скаргами у тих справах, де питання права мають значення для широкого загалу. Від особи, яка подає скаргу, слід вимагати обґрунтування причин, з яких її справа сприятиме досягненню таких цілей [9]. Таким чином, питання вирішення малозначних справ у касаційному провадженні полягає в доступі до правосуддя та реалізації права на касаційне оскарження, адже лише суд касаційної інстанції вирішує, чи можна розглянути справу, чи має вона фундаментальне значення для формування єдиної правозастосовчої практик.

Окремо слід звернути увагу на майновий критерій визначення малозначних спорів як таких. Так, він формується на основі ціни позову, малозначними є справи, у яких ціна позову не перевищує ста розмірів прожиткового міні-

муму для працездатних осіб, отже, тим, що відрізняє дану категорію справ від інших, є саме ціна позову. Цікаво, що в багатьох країнах, наприклад, США, ціна позову є також визначальним критерієм розгляду справи як малозначної.

Також для аналізу інституту малозначних спорів вкрай важливим є звернення до його регулювання за кордоном. Наприклад, в Європейському Союзі (далі – ЄС) діє Регламент Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу № 861/2007 від 11 липня 2007 р. (далі – Регламент № 861/2007) [10], який закріпив, що даний різновид справ є загально визначеним та є альтернативою стандартному судовому процесу розгляду справ у країнах ЄС, в яких з 1 січня 2009 р. діє процедура розгляду дрібних позовів – The European Small Claims Procedure). Країни-члени ЄС активно гармонізували своє законодавство з даним Регламентом. Порівнюючи критерії визначення справи малозначною варто зазначити, що в ЄС вони не завжди базуються лише на ціні позову. Визначаючи справу як малозначну, важливим є саме її нескладність. Саме з цієї причини спрощені судові провадження, як правило, засновані на малозначності та часто використовують вказівку на певні категорії справ. Але все ж в деяких судових провадженнях ціна позову, за якої допускається застосування спрощеного порядку розгляду справи, залежить від категорії справи [11].

Довготривале міжнародне співробітництво між країнами-учасниками ЄС зумовило появу уніфікованої (єдиної) наднаціональної процедури розгляду позовів з невеликою ціною – European Small Claims Procedure (ESCP), яка була запроваджена з 1 вересня 2009 р. Регламентом Європейського парламенту і Ради ЄС від 11 липня 2007 р. № 861/2007 про запровадження європейської процедури розгляду позовів з невеликою ціною [12]. Як зазначає Л.А. Кондрат'єва, під спрощену судову процедуру підпадає вирішення цивільних і господарських позовів міжнародного характеру, ціна яких не перевищує 2000 євро (за виключенням відсотків за користування грошима, судових та інших витрат), яка встановлена для полегшення доступу до правосуддя шляхом спрощення процедури, скорочення строків і зменшення судових витрат [13].

В США, наприклад, малозначні спори є особливим видом судочинства. Він направлений на сторін в яких немає адвокатів, тобто особи представляють самі себе, що називається «pro se». Попри це, сторона може залучити адвоката, але сторона-переможець у справі про малозначні позови не може стягнути винагороду адвоката зі сторони, що програла. Сторона, яка найняла адвоката, буде нести відповідальність за оплату його послуг. Однак, у цій категорії справ важливим є майновий критерій, а саме те, що такі спори мають бути меншими, ніж 10 тисяч доларів для фізичних осіб. Більш того, судді можуть присуджувати грошові рішення, тобто вказати, що сторона має виплатити грошову суму розміром до 10 тисяч доларів США. Для фізичних осіб вказана сума в 10 тисяч, а для юридичних осіб не більше 5 тисяч доларів США. Судове рішення стосується лише виплати суми, і виключає обов'язок однієї сторони щось зробити або припинити це робити, хоча присутні певні винятки. Так, суд може доручити відповідачу щось зробити (або припинити щось робити), якщо грошова вимога також є частиною позову.

Щодо строків розгляду малозначних спорів, то в більшості випадків вони розглядаються протягом 30–40 днів після подання позову позивачем. Проте, вони не можуть розглядатися менше ніж 20 днів та більше ніж 70 днів з моменту подання позову. Судовий збір за подання до суду малозначного позову залежить від суми самого позову. Так він складає: 30 доларів США, якщо позов становить 1500 доларів США або менше, 50 доларів США, якщо позов становить понад 1500 доларів США, але менше або дорівнює 5000 доларам США, або 75 доларів США, якщо позов належить до більше 5000 доларів. Таким чином,

метою запровадження малозначних спорів в США є їх швидкий розгляд та невелика сума позову, його запровадження направлено на захист прав та свобод як фізичних так і юридичних осіб, що є характерним також для України.

Наступним важливо зазначити про розмежування малозначних спорів та трудових спорів. Дійсно, спори у сфері праці є складними соціально-правовими явищами. Зазвичай вони виникають через різноманітні конфліктні ситуації, які пов'язані з трудовою діяльністю. Наприклад, це претендування працівників і незгода роботодавця на поліпшення трудових умов, збільшення заробітної плати, надбавок, пільг, тривалості та кількості відпусток, бажання зберегти наявні умови праці, коли роботодавець запроваджує нововведення. на це не згоден [14]. Таким чином, відповідно до висновку О.О. Штефана, не всі трудові спори мають матеріальний складник, який би дозволив усім спорам, що виникають із трудових відносин, відповідати критеріям віднесення справ до малозначних у розумінні ч. 6 ст. 19 ЦПК України. Отже, трудові спори підлягають розгляду в порядку спрощеного провадження як самостійна категорія справ [15, с. 82].

Законодавець розглядає трудові спори у порядку спрощеного позовного провадження, так само як: 1) малозначні справи; 2) справи про надання судом дозволу на тимчасовий виїзд дитини за межі України тому з батьків, хто проживає окремо від дитини, у якого відсутня заборгованість зі сплати аліментів та якому відмовлено другим із батьків у наданні нотаріально посвідченої згоди на такий виїзд; 3) справи незначної складності та іншими справами, для яких пріоритетним є швидке вирішення справи (ч. 4 ст. 19 ЦПК) [1]. Вважаємо, що важливим у визначенні трудових спорів є саме предмет спору, а ним виступають

трудові відносини. Порівнюючи трудові з малозначними, можна вказати, що для них характерним є ціна позову та справи незначної складності, визнані судом малозначними. Тобто, для трудових спорів визначальний критерій – предметний, а для малозначних – майновий.

Як слушно зауважує І.І. Яцкевич, уналежнення трудових спорів до спрощеного позовного провадження дозволяє скористатися певними перевагами процесуального характеру, зокрема: скорочення строку судового розгляду за рахунок відсутності окремих стадій судового розгляду (підготовчого засідання, судових дебатів). Очевидно, що це, з одного боку, сприятиме оперативності розгляду справ, що виникають з трудових відносин, а з іншого – змусить учасників процесу ретельніше готуватися до судових засідань, з огляду на скорочені строки судового розгляду с. 224 [16, с. 224].

Підсумовуючи, варто зазначити, що новела ЦПК – спрощене позовне провадження та виокремлені в ньому малозначні справи покликані на захист прав сторін, полегшення доступу до правосуддя, швидкого розгляду справ. Хоча дискусійними залишаються деякі моменти, а саме можливість касаційного провадження щодо малозначних справ, та безпосередньо критерії визначення таких справ. Ми переконані, що будь-яке використання оціночних категорій визначення малозначних справ є вкрай шкідливим, більше того – небезпечним для правозастосування, оскільки ставить під сумнів якість та ефективність останнього. Отже, на сьогодні найважливішим завданням законодавця є забезпечення внесення «симптоматичних» змін до даної норми закону, які мають максимально забезпечити реалізацію принципу правової визначеності як необхідної складової частини верховенства права.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цивільний процесуальний кодекс України № 1618-IV від 18 березня 2004 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 27 вересня 2021 р.)
2. Бобрик В.І. Дискурс про критерії розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження. *Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернівці, 18–19 жовт. 2018 р.). Чернівці, 2018. С. 97–100.
3. Конституція України №254к/96-ВР від 1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 19 вересня 2021 р.)
4. Колісник О.В. Проблеми визначення критеріїв малозначності справ. *Малозначні спори: європейський та український досвід вирішення*: збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 23–24 листопада 2018 р.). Київ : Дакор, 2018. С. 46–51.
5. Гулько Б. Малозначні справи у практиці Верховного Суду. *Судебно-юридическа газета*. 2018. Вип. №12–14 (431–433). URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/116476-maloznachni-spravi-u-praktitsi-verkhovnogo-sudu-a6167e> (дата звернення: 27 вересня 2021 р.)
6. Світлана Глущенко Касаційні фільтри – обмеження доступу до суду чи процесуальна економія? *Судебно-юридическа газета*. 2017. URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/105392-kasatsiyni-filtri-obmezheniya-dostupu-do-sudu-chi-protseualna-ekonomiya> (дата звернення: 27 вересня 2021 р.)
7. Рішення Петрівського районного суду по справі № 400/162/18 від 9 лютого 2018 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72112571> (дата звернення: 27 вересня 2021 р.)
8. Рішення Сарненського районного суду по справі № 572/2951/17 від 9 січня 2018 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/71475832> (дата звернення: 27 вересня 2021 р.)
9. Рекомендація № R (95) 5 Комітету Міністрів Ради Європи від 07 лютого 1995 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_153#Text (дата звернення: 27 вересня 2021 р.)
10. Regulation under European Parliament and of the Council Establishing a European Small Claims Procedure / № 861/2007, 11.07.2007. URL: <http://register.consilium.europa.eu>. (last accessed: 27.09.2021)
11. Справка, подготовленная для Российского союза промышленников и предпринимателей компанией WBL Distribution (World Business Law), осуществляющей регулярный мониторинг законодательства 36 зарубежных юрисдикций. URL: <http://media.rssp.ru/document/1/8/f/8f87005f7563bcba327f0e3b80fe6507.pdf> (last accessed: 27.09.2021)
12. EC Regulation № 861/2007 of the European Parliament and of the Council of 11 July 2007 establishing a European Small Claims Procedure / Official Journal of the European Union. – 2007. – L.199/1
13. Кондрат'єва Л.А. Інститут спрощеного порядку розгляду малозначних справ в країнах Європейського Союзу та Україні. *Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні* : Матеріали IV Міжнар.наук.-практ. конф. (м. Чернівці, 16 жовтня 2020 р.). Київ: ВАІТЕ, 2020. С. 236–239.
14. Ярошенко О.М., Прилипка С.М., Слюсар А.М. Трудове право : Підручник, 2-ге вид., перероблене і доповнене. Харків : Право, 2017. URL: https://pidruchniki.com/1522112043411/pravo/trudovi_spori (дата звернення: 27 вересня 2021 р.)
15. Штефан О.О. Окремі питання вирішення трудових спорів у порядку цивільного судочинства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 2. С. 80–83. URL: http://www.lsej.org.ua/2_2019/22.pdf (дата звернення: 27 вересня 2021 р.)
16. Яцкевич І. І. Законодавчі новації розгляду спорів, що виникають з трудових відносин: перспективи розвитку. *Малозначні спори: європейський та український досвід вирішення* : збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 23–24 листопада 2018 р.). Київ : Дакор, 2018. С. 222–226.